

Grensoverschrijdend gedrag door opvoeders

Charlotte Visch, 2022

Inleiding

Huilend komt Jahra thuis bij haar moeder. “Ik ben aangevallen door twee Marokkaanse jongens,” snikt ze. “Wat erg,” reageert haar moeder geschrokken. “Wanneer is dat gebeurd?” vervolgt haar moeder en trekt de snikkende Jahra dicht naar zich toe. “Ik liep van gym naar oma en opa’s huis en toen hebben ze mijn laarzen uitgetrokken en me in de bosjes geduwd en ook nog uitgelachen,” vertelt Jahra verontwaardigd. De moeder van Jahra is actrice van beroep en ze weet dat haar dochter ook erg houdt van acteren, dus ze vraagt door, zonder Jahra’s verhaal te bagatelliseren. “Hoe zagen ze eruit? En wat deden ze precies eerst? Dat is wel heel erg. Je moet wel heel erg geschrokken zijn,” zegt ze doortastend. Na hier en daar wat omwegen bekent Jahra dat zij dit verhaal verzonnen heeft omdat ze dacht “dat oma boos zou worden, omdat het gypak stuk was en zij heeft het voor me gekocht”.

Uit bovenstaande waargebeurde geschiedenis zou je kunnen afleiden dat kinderen de neiging hebben om gemakkelijk te liegen, verhalen te verzinnen, wanneer ze het idee hebben dat ze straf kunnen krijgen. En dat klopt helemaal, zoals Jahra bewijst. Het tegendeel is echter ook waar. Er zijn heel veel kinderen, die niet kunnen liegen. Uit angst dat de waarheid later alsnog bekend wordt of omdat zij een streng geweten hebben. Of omdat zij nooit geleerd hebben om te liegen: nooit de noodzaak daarvoor hadden. De manier waarop een kind in-elkaar-zit bepaalt voor een groot deel hoe het omgaat met zijn of haar ervaringen en dus ook wat het wel of niet vertelt aan volwassenen.

Een kind heeft eigen redenen om een ervaring niet te vertellen, maar een volwassene heeft evenzoveel redenen om een kind niet te geloven. Bijvoorbeeld vanuit de overtuiging dat sommige kinderen te jong zijn om de waarheid te kunnen vertellen of vanuit de overtuiging dat het verhaal zo absurd is dat het niet waar kan zijn. Het gedrag van volwassenen speelt dus een grote rol in *hoe* en *of* een kind de echte feiten vertelt. En is de volwassene in staat om het kind het verschil te laten vertellen tussen de *eigen beleving* en de *feiten*. Voor ondersteuning van het kind zijn de feiten van minder belang dan de beleving. Volwassenen kunnen door hun eigen luister-gedrag een kind uitlokken tot het geven van een onzinverhaal. Het maakt daarom nogal wat uit of de volwassene een open houding heeft of van tevoren al met ongeloof luistert naar het relaas van een kind.

Denk nog maar eens terug aan de vreselijke parkmoord, waarbij twee kinderen door een man werden belaagd. Het meisje werd vermoord. De jongen hield zich ‘dood’ en kon daardoor later de dader nauwkeurig beschrijven. Helaas was hij toentertijd 11 jaar, een kind, en werd niet geloofd. Er werd een deskundige bij gehaald, Ruud Bullens, forensisch psycholoog, die de taak had om Maikel te helpen, om zich alles te herinneren. Maikel vertelde nogmaals de gruwelijke waarheid, en werd niet alleen als leugenaar bestempeld, maar ook nog eens als dader aangewezen door Bullens. Waarheidsvinding is een taak, die overigens niet behoort bij de taak van welke psycholoog dan ook, maar bij het openbaar ministerie. Vier jaar later, Maikel was toen 15 jaar, werd de echte dader opgepakt. Hij zag eruit zoals Maikel had beschreven. Michael had één vraag aan Bullens: “Wat zag of hoorde je van mij als 11-jarig kind, waardoor je dacht dat ik tot zoiets in staat was?” Hij heeft nooit antwoord gekregen. Bullens heeft een berisping gekregen. Zo’n ervaren en gerespecteerde psycholoog kan dus helemaal de mist in gaan. Blijkbaar kon hij de feitelijkheden en de herinnering en beleving van Maikel niet van elkaar onderscheiden.

In dit artikel bespreek ik de ervaringen in mijn kindertherapiepraktijk Child Consult:

- De manieren waarop kinderen in aangeven dat zij grensoverschrijdend gedrag ervaren
- Welke vormen van grensoverschrijdend gedrag ik tegenkom
- Welk gedrag van ouders in relatie tot grensoverschrijdend gedrag in de opvoeding naar mijn mening normaal, zorgelijk of alarmerend is
- Welk gedrag kinderen kunnen vertonen wanneer zij (seksueel) grensoverschrijdend gedrag van anderen meemaken

Charlotte Visch, 2022

Adviseur Child & Youth Affairs aan de Nederlandse Academie voor Psychotherapie.

Ontwikkelaar van de Integratieve Kindertherapie,

Bijzondere Curator voor kinderen in conflict met volwassenen

Waarheid of leugen

Er heerst bij veel mensen nog steeds de gedachte dat het niet mogelijk is om de verklaringen van kinderen (over bijvoorbeeld ernstig grensoverschrijdend gedrag hun aangedaan) al te serieus te nemen: ze kunnen immers van alles verzinnen. Dat is waar. En dat geldt niet alleen voor kinderen: de waarheid veranderen kunnen we allemaal, omdat wij mensen zijn.

Mensen (volwassenen en kinderen) zijn in staat om verhalen te verzinnen waarin zijzelf een hoofdrol spelen.

Kinderen, die stelselmatig liegen hebben daar vaak goede redenen voor. Uit angst voor geweld bijvoorbeeld. Geweld van hun ouders. En dat kan verbaal geweld zijn in de vorm van schreeuwen, gillen, schelden, beledigen, uitlachen, liegen of dreigen met geweld aan anderen. Of het is non-verbaal geweld in de vorm van slaan, schoppen, stompen, knijpen, dreigend aankijken, plotselinge en onverhoedse dreigende bewegingen maken, afwijzen met minachting in de ogen of het kind alleen laten in een onbekende situatie. Door de waarheid te veranderen trachten kinderen in zo'n onbegrijpelijke, verwarrende situatie grip te krijgen op hun wereld. Door iets te ondernemen (jezelf een andere (helden)rol toe te bedelen in de ervaring) of je schuldig te voelen. *Door zich schuldig te voelen, kan het kind zich vasthouden aan het idee dat het iets had kunnen doen. Wie schuldig is, heeft immers een belangrijke rol: "Ik heb iets niet gedaan (schreeuwen, nee-zeggen), dus ik had ook iets wel kunnen doen."* Door te denken dat het schuldig is, ervaart het kind dat het een keuze heeft gehad: "Ik had iets anders kunnen doen dan ik deed. Ik was dus niet zo machteloos als ik dacht. Het is dus (mede) mijn schuld dat het zo gegaan is."

Het schuldgevoel werkt twee kanten op: het gevoel van machteloosheid dat zo verlammend is, verandert in een gevoel van macht. Dat lucht op: ik heb grip op mijn leven. Fantasieën over machtsgevoelens helpen mee om de angst en de machteloosheid te dempen.

Tegelijkertijd is er schaamte en schuld: *"Als ik niet of juist wel iets had gedaan, dan had was het niet gebeurd"*

Angst is verlamvend. Het is dus niet verwonderlijk dat kinderen de beleving in hun hoofd willen veranderen. En de druk die volwassenen uitoefenen op kinderen om vooral de waarheid te vertellen, en nog een keer en nog een keer, kan kinderen toch al het gevoel geven dat zij niet geloofd worden.

"Waarom vragen ze het anders steeds weer opnieuw?" vroeg een 6-jarig meisje mij dat veel last had van de onverwachte woede-uitbarstingen van haar vader en haar verhaal steeds gruwelijker maakte om gehoord te worden.

Kinderen hebben allerlei redenen om te liegen over een gebeurtenis.

Kinderen kunnen angstig zijn doordat volwassenen zich sterk richten op **de schuldvraag**:

- Ik krijg straf, omdat ik wel/niet heb meegedaan/niet genoeg geprotesteerd heb
- De ander krijgt straf: en dan gaat hij/zij de gevangenis in (of andere verschrikkelijke gevolgen), en die verlaat mij omdat *ik* iets fout deed/het heb verteld

Kinderen kunnen angstig zijn door de eventuele **bedreiging**. De bedreiging kan werkelijk zijn uitgesproken door de dader, maar even zo goed ontstaan in het hoofd van het kind:

- Dan doet hij/zij mij heel erg pijn, pakt alles van mij af, maakt mij dood, of andere verschrikkelijke dingen
- Dan straft hij/zij mijn vader/moeder/broertje/zusje, maakt mijn papa/mama dood, vermoordt mijn huisdier of vernietigt mijn knuffel

Alle ouders houden van hun kind?

Als het gaat om 'stout' gedrag van kinderen, verwachten we wel dat kinderen de waarheid kunnen verdraaien of enigszins aanpassen. Op één of andere manier kunnen we ons dat niet voorstellen als het gaat om (grensoverschrijdend) gedrag van een ouder. Nog steeds is er de overheersende gedachte dat de biologische band met een kind ervoor zorgt dat er onvoorwaardelijk, liefdevol contact is tussen ouders en hun kinderen. Helaas is dat niet zo vanzelfsprekend als iedereen hoopt. De liefdesband volgt niet automatisch voort uit de bloedband. Zodra een man of een vrouw een kind krijgen, moet het kind nog maar afwachten of deze volwassenen kunnen evalueren van vader en moeder, naar papa en mama. Die liefdes-kwaliteiten ontstaan niet zomaar.

Wanneer het gaat om grensoverschrijdend gedrag van ouders (met of zonder erotische lading) gaan we ervan uit dat een kind over zo iets vreselijks niet zal liegen. Het is immers heel erg is als je vader of moeder je iets heel verschrikkelijks aandoet. Maar kinderen zijn opgevoed met de gedachte dat een ouder zo iets niet doet, waardoor ook in het hoofd van een kind zich de overtuiging kan nestelen dat het niet waar is wat het weet, denkt en voelt. Deze kinderen blijven hun (gewelddadige of verwaarlozende) ouder(s) beschermen door hen te idealiseren. "Hij moest gewoon even weg voor zijn werk. Daarom liet hij mij alleen," vertelde een jongen van 7 jaar over zijn vader die hem in een café liet wachten, terwijl zijn vader een prostituee bezocht.

Sommige kinderen spreken voor ons in raadselen. Hun taal is het symbool voor een onderliggend probleem: "Ik wil zelfmoord plegen," zei een 8-jarige tegen zijn ouders. Bij navraag door mij in de kinderpraktijk blijkt dat dit kind zich diepongelukkig voelde en dit verzon, zodat zijn ouders eindelijk naar hem luisterden.

Kinderen spreken niet 'de waarheid', maar wel 'hun werkelijkheid'. Net als volwassenen. Het is aan ons om de beleving van kinderen serieus te nemen. En met 'ons' bedoel ik alle volwassenen, die met kinderen werken of leven. De enige uitzondering vormt de politie, de officier van justitie en de rechter. Zij hebben als enige de taak om de werkelijke handelingen (de feiten) te onderscheiden van de belevingen. Alle andere mensen hebben naar mijn idee de taak om de persoonlijke beleving van kinderen serieus te nemen. Hoe doe je dat? Wat kun je als ouders doen? Wat kun je als kindertherapeut doen? Kinderen spreken in raadselen. We nemen aan dat kinderen weten wat ze zeggen en begrijpen hoe hun verhaal bij ons overkomt. Dat is niet de schuld van kinderen, maar van volwassenen.

Volwassenen die vanuit hun eigen emotie reageren, maken het een kind moeilijk om te vertellen wat er is gebeurd.

Volwassenen, die de woorden van kinderen te letterlijk nemen, maken het een kind moeilijk om te vertellen wat er is gebeurd.

Volwassenen, die niet weten hoe ze een sfeer kunnen creëren waardoor een kind zich vrij voelt om te vertellen maken het een kind moeilijk om te vertellen wat er is gebeurd.

Signalen van angst zonder (voor ons) aanwijsbare reden

En dan zijn er de kinderen, die haarfijn aanvoelen dat een ouder grensoverschrijdend is, maar er zijn geen (zichtbare) aanwijsbare gedragingen. Het kind wil niet naar de andere ouder, dat schoolvriendje of mee naar die leuke oom/tante, opa/oma. De volwassene waar het kind niet heen wil kan op een bepaalde manier kijken (geil, minachtend) of gedraagt zich dreigend (wanneer er verder niemand in de buurt is). Het kind kan daardoor *geen* gedragingen of ervaringen benoemen, die de angst of weigering verklaren. Het kind kan geen bewijzen leveren, die voor de volwassenen om hem/haar heen als argument gelden. Dan kun je als kind maar beter met iets heel ergs komen, zodat je gehoord wordt. En wie helpt de kinderen als blijkt dat het 'alleen maar' gaat om een ouder, die beledigt, uitlacht of minacht? Dat is niet strafbaar, dus wat moet je als kind in zo'n geval? En wat te doen met de kinderen, die wel de ernstige, strafbare feiten geven, maar niet geloofd worden omdat de Raad van de Kinderbescherming, Bureau Jeugdzorg en de Rechter geen idee hebben wat het betekent om een ouder met ernstige borderline of narcistische trekjes te hebben? De verwarring, de angst, het gebrek aan rust, het idee dat jijzelf gek wordt...het zijn nog steeds geen strafbare feiten, maar 'het recht om je kind op je eigen manier op te voeden'. We streven blijkbaar met elkaar in Nederland niet naar liefdevol ouderschap, maar nemen genoegen met de populaire uitspraak 'goed-genoeg-ouderschap'.

Goed-genoeg-ouderschap: een gedachte waarmee we kinderen en hun recht op liefdevolle ouders bagatelliseren en ons wijs maken dat we niet hoeven in te grijpen in de schrijdende gezinssituaties van ontzettend veel kinderen.

Kinderen en het gebruik van erotische woorden

Wat gebeurt er met de volwassenen om het kind heen, wanneer een kind een gebeurtenis beschrijft met woorden erin, die verwijzen naar erotische zones, seksuele handelingen of geslachtsdelen? Een driejarig meisje vertelt aan haar oma: "Papa heeft met zijn vinger in mijn babygaatje gezeten". De hel breekt los. De volwassenen gaan direct met deze mededeling op de loop en volgen hun eigen innerlijke gedachtengang: dit kind wordt misbruikt, dit kind moet onmiddellijk onder de zorg van Bureau Jeugdzorg (voorheen: BJZ; nu: Veilig Thuis) geplaatst, dit kind moet ... En er volgt overleg met alle volwassenen om het kind heen. BJZ en de Raad voor de Kinderbescherming voeren een onderzoek uit. Het onderzoek bestaat uit het interviewen van de ouders. De vader ontkent, de moeder is angstig en weet niet of zij haar kind wel naar de vader durft te laten gaan voor het weekend. En wat de instanties 'vergeten' is even praten met dit kind.

Gelukkig 'mag' dit meisje één keer naar de Kindertherapiepraktijk komen met toestemming van beide ouders. Al snel blijkt dat een paar dagen tevoren er op de crèche was gesproken over baby's. Het meisje had geleerd dat baby's in de buik van mama's groeien aan de navelstreng. De navel is dus een 'babygaatje'. Een uitstekende beschrijving van de functie van de navel. Ik had het niet beter kunnen uitleggen. Helaas is aan dit meisje te laat gevraagd wat ze bedoelde. De moeder werd door het Advies en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) geadviseerd om aangifte te doen. Vervolgens ligt deze zaak in handen van justitie. De vader werd beschuldigd van incest en hij (en het gezin) is door een hel gegaan. Het hele gezin heeft geleden onder het gebrek aan deskundig uitvragen wat hier aan de hand is. De paniek heeft de overhand gekregen. Voor het kind was het niet mogelijk

om uitleg te geven, doordat de omgeving haar steeds hetzelfde bleef vragen met een enorme 'lading' in de stem: "Wat deed papa? Waar was je toen hij dat deed? Met hoeveel vingers ging hij in je babygaatje?" Het werd nog erger toen het kind eindelijk 'bekende' dat papa ook met zijn mond bij haar babygaatje was geweest. Uiteindelijk bleek dat haar vader haar navel schoon had geblazen, omdat er wat zand uit de zandbak in zat.

Het gebrek aan kennis over de betekenis van bepaalde woorden kan voor veel verwarring zorgen: "Ik heb geneukt," zei een 6-jarige. Bij navraag bleek dat zij dacht dat 'neuken' betekent dat je in de speeltuin van de onderste dwarsligger van het klimrek springt.

Grensoverschrijdend gedrag in relatie tot zelfrespect

Genoeg reden om eens nader te gaan onderzoeken hoe we kinderen kunnen helpen om grensoverschrijdend gedrag door anderen (volwassenen en kinderen) te herkennen en te melden zonder schroom en met zoveel mogelijk duidelijkheid omtrent feiten en beleving.

Wat is grensoverschrijdend gedrag? De definiëring van grensoverschrijdend gedrag: zich over de grens begevend.

Een kind dat geleerd heeft zichzelf als persoon en zijn/haar lichaam te respecteren kan goed voor zichzelf zorgen. Zowel geestelijk als fysiek. Zo'n kind zal het herkennen en (wanneer dat mogelijk is) niet toestaan (en in ieder geval verontwaardigd zijn) als een ander 'zomaar' en ongevraagd de grens van 'dit is mijn lijf' tracht te overschrijden of 'dit is mijn geest' probeert te bevuilen. Zo'n kind zal eerder in staat zijn om onaangename ervaringen te delen met een ander (kind of volwassene) vanuit een zelfrespecterende verbazing dan een kind dat gewend is aan het overschrijden van grenzen door anderen (met name volwassenen).

Veel ouders gaan iedere dag de grens van een kind over zonder dat zij zich daar bewust van zijn. Ze raken hun kind aan zonder aankondiging of vraag. Ze bepalen wat een kind aan trekt of met wie het omgaat zonder uitleg, overleg of uitwisseling van ervaringen.

De opvoeding speelt een cruciale rol in het weerbaar maken (= zelfrespect, zelfvertrouwen en autonomie ontwikkelen) van kinderen. Ouders dienen daarin het goede voorbeeld te geven: *respecteer de grenzen van je kinderen en demonstreer tegelijkertijd je eigen zelfrespect.*

In mijn boek 'De sleutel tot je kind' staan van de eerste tot de laatste pagina allemaal tips, voorbeelden en ervaringen beschreven die ouders helpen om hun kind met respect op te voeden en zichzelf daarbij als zelfrespecterend mens neer te zetten. Naar mijn idee kan het één niet zonder het ander.

Grensoverschrijdend gedrag *zonder* erotische lading

Grensoverschrijdend gedrag waar geen erotische lading aan hangt komt iedere dag voor en wordt als zeer 'gewoon' ervaren. Ouders en leerkrachten die een kind voor zich uitduwen, omdat het kind te langzaam loopt. Een kind beledigen omdat het iets niet snel genoeg snapt of doet. Allemaal zaken, die voor volwassenen redenen zijn om (legaal) de grens van kinderen te overschrijden. Pas wanneer er fysiek geweld of erotiek aan het grensoverschrijdende gedrag wordt toegekend, staat Nederland op zijn kop. En van de weeromstuit schieten we van schrik zover door dat het vinden van de dader belangrijker wordt, dan het helpen van de kinderen.

We zullen kinderen moeten onderwijzen om:

- Zaken in verhouding te zien: wat was de precieze intentie van de ander? Een 'vieze' erotisch getinte, geile blik van een oom kan meer impact hebben dan de onverwachte erectie van papa in bad, wanneer het kind zich in onschuld tegen diens buik aan schuurt.
- Erkennen dat het kind gelijk heeft als het moeite heeft met gedrag dat voortkomt uit een persoonlijkheidsstoornis van een ouder of diens lastige persoonskenmerken
- Kennisgeven aan kinderen over de persoonlijkheidsstoornis van een ouder of diens lastige persoonskenmerken
- De eigen beleving als uitgangspunt te nemen: het doet er niet toe wat anderen 'erg' vinden, maar wat het kind als zodanig ervaart is uitgangspunt van het gesprek. Van daaruit wordt onderzocht wat dit kind nodig heeft.

Zorgelijk of alarmerend grensoverschrijdend gedrag van ouders

Dit opvoedgedrag vindt ergens zijn oorsprong. Sommige ouders hebben de overtuiging dat kinderen lager in rang zijn, onmiddellijk moeten gehoorzamen of er alleen maar zijn ten behoeve van de ouders. Deze manier van denken komt voor bij volwassenen, die zelf zo'n zelfde opvoeding hebben gehad, liever geen kinderen hadden gekregen of die zelf niet in staat zijn tot empathie (= inlevingsvermogen).

Er zijn ook ouders, die erg blij terugdenken aan hun eigen 'vrije' opvoeding en het hun kinderen ook gunnen. Zij willen kinderen niet het gevoel geven dat hun lichaam of seks iets is dat vies of geheimzinnig is. Deze ouders hebben de neiging veel bloot rond te lopen en niet geheimzinnig te doen over zoenen en neuken. Sommige kinderen wordt zelfs voorgedaan hoe hun ouders met elkaar de liefde bedrijven. Dit zijn ouders, die in alle openheid grensoverschrijdend bezig zijn. Het kind wordt meegenomen in de volwassen wereld, zonder dat het daarin kan weigeren. Het respect voor de eigen persoonlijke ontwikkeling, het ontdekken van seksualiteit op kinderlijk niveau wordt overschreden. Met andere woorden: grensoverschrijdend gedrag *zonder erotische lading* kan te maken hebben met ouders

- Die alleen van de eigen behoefte uitgaan (ouders met narcistische trekjes)
- En ouders die vanuit naïviteit hun kinderen een vrije opvoeding denken te geven.

De empathisch gebrekkige ouder

De eerstgenoemde ouders kunnen veel angst veroorzaken bij hun kinderen. Ze pakken hun kind te hardhandig vast, kunnen onverwacht uithalen naar hun kind. Zowel verbaal (schreeuwen, gillen) als non-verbaal (slaan, duwen, knijpen, stompen). Ze zijn gewelddadig naar broers, zusjes of de andere ouder en laten het kind daar getuige van zijn.

De impact van het getuigen-zijn kan een diep gevoel van machteloosheid en verscheurdheid geven: het kind kan niets doen om de ander te beschermen en tegelijkertijd is het blij dat de ouder hem/haar blijkbaar wel lief vindt. Deze ouders beledigen hun kind, delen een klap of stoot uit en benoemen dat als "corrigeren de tik" (verboden bij wet sinds 2007). Er zijn ook ouders die vanuit argwaan naar de andere ouder (vooral in geval van conflictscheiding) onmenselijke druk uitoefenen op een kind. Een jongen van 10 jaar vertelt: "Als ik bij mijn vader ben, moet ik eerst aan de keukentafel zitten en moet ik alles vertellen over school en ook over mijn moeder. Ik krijg het gevoel dat ik word verhoord. En als ik niks wil vertellen, dreigt hij mijn voetbalshirt kapot te maken."

De naïeve ouder

De naïeve ouder, die uit onnadenkendheid grensoverschrijdend gedrag laat zien, maakt niet voldoende onderscheid tussen het mijn en dijn (mijn lichaam en jouw lichaam), het zelfrespect dat de ouder zou moeten demonstreren en de rol die het ouderschap met zich meebrengt. Deze ouder heeft moeite met het onderscheid 'ouderschap' en 'vriendschap'. Deze ouders hebben vaak veel lol met hun kind, maar staan op gelijke hoogte in rang, waardoor het kind geen beschermende, opvoedende en wijze ouder heeft, maar een vrolijke vriend (die zogenaamd lollig) samenspannt tegen de andere ouder: "Snel opeten, want het mag eigenlijk niet van mama/papa." Het is duidelijk dat de andere ouder, daardoor automatisch in de rol van boeman wordt gezet.

Een ander soort naïviteit vindt plaats op de ontwikkeling van seksualiteit. Er zijn ouders, die verder uitstekend opvoeden, maar op het gebied van seksualiteit met hun naïviteit het kind schade kunnen toebrengen. Zij zoenen hun kind met de tong zonder erotische bijbedoeling, maar vanuit de vrije manier van omgaan met elkaar, die zij zo belangrijk vinden. En, omdat het vanuit onschuld gebeurt, geven zij er vrolijke en gekke namen aan, zoals: koeie-lik, spuugzoen en lama-kus. In diezelfde orde valt het 'slingeren' met de piemel. Een gedrag dat zeker bij kleine jongetjes heel normaal is, maar wanneer de volwassen ouder er mee staat te 'pronken' grensoverschrijdend is. En ook hier worden namen bedacht om het gedrag een luchtig tintje te geven: doe-de-slingeraap, het fluit-dansje, de wiebel-pik etc.

Het is voor menig ouder niet gemakkelijk om te weten wat ervoor kan zorgen dat een kind niet te preuts, maar ook niet te vrij is in de lichamelijke omgang. Voor deze ouders is een gerichte opvoedtraining een goede oplossing. Het voorkomt een hoop verwarring en narigheid (vooral bij gescheiden ouders).

Opvoeden met respect

De manier waarop een kind wordt opgevoed bepaalt mede de manier waarop het leert herkennen van en omgaan met grensoverschrijdend gedrag van volwassenen en andere kinderen.

Normaal opvoedgedrag van ouders

Corrigeren met uitleg, confronteren met gevolgen van het gedrag (geen toetje,
Emotie *tonen* over het gedrag van het kind (Ik wil dit niet/ ik hou het niet vol)
Speelgoed opbergen (met uitleg) waar een kind onverantwoord mee omgaat
Huisdier van het kind 'gebruiken' om het kind verantwoordelijkheid te leren (taak geven: eten geven, kooi schoon maken)
Kind uitleg geven over hygiëne en daar eisen aan stellen (wassen, tandenpoetsen etc.)
Lachen om iets grappigs dat het kind zegt of doet en wanneer het kind het anders opvat (het huilt/wordt boos), uitleg geven en troosten. En: kind helpen om er ook om te gaan lachen. Zelfspot demonstreren. Lachen om een onbelangrijke fout, die jezelf maakt en roepen: "Oei, oei, oei, wat was ik toch een koei!"

Ruzie maken en daar begrenzing aan geven: "Zo dat was een fikse ruzie. Nu is alles weer uitgepraat en zijn we weer lief naar elkaar."

Zorgelijk opvoedgedrag van ouders

Slaan met de hand
Emotie *koppelen* aan gedrag kind (als jij zo doet, voel ik mij verdrietig)
Speelgoed wegnemen als straf. Privé-eigendom daarmee niet respecteren.
Huisdier dreigen 'weg te doen' als straf voor onverantwoordelijk gedrag
Kind verwijten dat het stinkt, geen smaak heeft wat betreft kledingkeuze: "Jij ziet er stom uit."
Lachen om het kind en wanneer het kind het anders opvat (het huilt/wordt boos), zelf geïrriteerd raken: "Snap je dan niet dat dat een grapje is!" of "Het was maar een grapje!"
Onbetrouwbaarheid: niet op tijd komen, expres laten wachten, andere ouder beledigen in bijzijn van het kind.
Samenspannen met het kind tegen de andere ouder, waardoor het kind in de klem komt
'Slechte' eigenschappen toedichten aan de andere ouder; 'goede' aan de volwassene, waardoor kind geen eigenheid wordt gegund.
Niet: 'ik ben ik', maar 'ik ben een optelsom van mijn ouders.

Alarmerend opvoedgedrag van ouders

Slaan met voorwerp (boek, riem, stok, etc.). Keel dichtknijpen, oren trekken. Slaan op gezicht, pijnlijke plek.
Emotie *verwijten* aan het gedrag van het kind (door jou, mag/kan ik nu niet blij zijn/ omdat jij, voel ik mij)
Speelgoed kapot maken, weggooiën als straf
Huisdier dreigen dood te maken/pijn te doen als straf voor onverantwoordelijk gedragen/of dat ook daadwerkelijk doen (in aanwezigheid van het kind)
Kind pesten/uitlachen (al dan niet in bijzijn van anderen) dat het er gek, raar, achterlijk, stom, bezopen uit ziet in de zelf gekozen/door de andere ouder gekozen kleren. Bij binnenkomst kleren moeten wisselen.
Kind in een benarde positie brengen en belachelijk maken/uitlachen (al dan niet in bijzijn van anderen) met persoonlijk ongemak of gebrek (broekpoepen/plassen, stotteren, blozen etc.) Nadoen van het gebrek.
Dreigen met verminking: "Als je nog één keer in je broek plast, knip ik je plasser af!" (Dit kind knipte uit wanhoop eigen plasser af en bloedde dood)
Zogenaamde 'grapjes' uithalen met een kind (doen alsof de ouder tekent op het lievelingsvoetbalshirt, natte plek op de stoel maken en dat het kind aanrekenen, knuffel dreigen te vernietigen, dier dreigen uit het raam te gooien)
Lachen om het kind en wanneer het kind iets niet begrijpt en dan belachelijk maken.
Smoren van eigen initiatief, wensen, hobby's, talenten; verstoren van alles waar het kind plezier in heeft/het gelukkig voelt.
Ruzie maken/slaap onthouden vlak voor een belangrijke gebeurtenis: repetitie, optreden etc.
Bang maken voor niet-bestaande gevaren.
Eerste levensbehoefte onthouden: eten, drinken., slaap.
Ziek maken: met blote voeten in het natte gras/op balkon zetten

Grensoverschrijdend gedrag *met* erotische lading

En dan is er ook het grensoverschrijdende gedrag van ouders met een erotische lading. Zo'n ouder kan alleen al door 'geil' te kijken naar zijn kind het een ongemakkelijk gevoel geven. En schaamte opwekkend voor het kind is de ouder, die seksueel getinte opmerkingen maakt, zoals 'wat een mooi kutje heb jij' of 'je hebt al haartjes rond je pikkie'. Voor zowel het kind als de ouder, die zijn /haar kind wil beschermen is de geraffineerdheid waarmee de grensoverschrijdende ouder te werk gaat: als er geen getuigen in de buurt zijn, op een manier die het kind doet twifelen aan zichzelf ("Ik vind het niet leuk, maar het is toch normaal als je vader/moeder/opa/oma je knuffelt, maar hij/zij drukt mij net iets te lang tegen zich aan").

Gevolgen van grensoverschrijdend gedrag

Tot nu toe heb ik beschreven welk gedrag we kunnen waarnemen bij grensoverschrijdende ouders en de wijze waarop kinderen hun geschiedenis kunnen vertellen.

De gevolgen voor kinderen die te maken hebben met grensoverschrijdend gedrag liggen op het vlak van:

- De identiteitsontwikkeling: wie ben ik, kan ik vertrouwen op mijn gevoel, durf ik te geloven dat ik gelijk heb met wat ik waarneem
- De ontwikkeling van zelfrespect: ben ik een volwaardig persoon, doe ik ertoe, mag/kan ik mijn eigen grenzen aangeven als het gaat om mijn lijf en mijn geest

Wanneer er sprake is van verregaand seksueel grensoverschrijdend gedrag door een ander (kind of volwassene) dan kan onderstaande lijst helpen om de ernst van de ervaring in te schatten. Bedenk daarbij dat een pedoseksueel voorafgaand aan het werkelijke misbruik het kind eerst 'hapklaar' maakt door slim voorwerk. De dader is eerst lief, zorgzaam, vrolijk en speels, waardoor het kind enthousiast is over deze speelkameraad. En alle andere variaties die ervoor zorgen dat het kind het gevoel heeft een aandeel te hebben in het misbruik ("jij wou ook") en de volwassenen in slaap zijn gesust. Dit 'voorspel' heet grooming (spreek uit: groeming). De onderstaande lijst (uit: *Understanding Childrens Sexuel Behaviors* – T. Cavanagh Johnson, 1996) is niet en kan niet compleet zijn, doordat ieder kind anders reageert op grensoverschrijdend gedrag hem of haar aangedaan, maar geeft wellicht een aanzet om wat kinderen zeggen en doen beter in te schatten. Beste tip: praat met en luister naar het kind.

Seksueel gedrag bij kinderen tussen 4 en 8 jaar

Normaal

Stelt vragen over geslachtskenmerken, baby's, gemeenschap
Wil mensen op WC/badkamer al dan niet stiekem bekijken
Gebruikt 'vieze' woorden over WC/badkamerritueel, seksualiteit, genitaliën
Speelt doktertje, onderzoekt lichaam;
Interesse in het krijgen van baby's
Toont anderen zijn /haar genitaliën
Toont interesse voor plassen en poepen
Betast eigen genitaliën bij het slapen gaan, spanning of opwindung
Speelt vadtje en moedertje, imiteert alle rollen
Vindt kinderen van de andere sekse vies, pest hen steeds
Praat over seksualiteit met vriend(innet)jes, praat over het hebben van een vriend(innet)je
Wil privacy op WC of bij het omkleden
Vindt het leuk om vieze moppen te horen en te vertellen
Kijkt naar naaktfoto's
Speelt seksuele spelletjes met leeftijdgenoten (zonder bedreiging of dwang)
Tekent genitaliën op menselijke figuren (poppen) of afbeeldingen
Onderzoekt verschillen in de seksen
Maakt gebruik van gelegenheid tot zien van naakte volwassenen/kinderen
Doet alsof hij/zij van de andere sekse is
Wil genitaliën betasten van leeftijdgenootjes en ook zelf aangeraakt worden
Kust andere kinderen/volwassenen; al dan niet bekenden
Kijkt naar genitaliën, borsten van volwassenen
Stopt voorwerp in eigen vagina of anus
Interesse in voortplantingsgedrag van dieren

Zorgelijk

Vertoont angst of spanning bij onderwerpen m.b.t. seksualiteit
Wordt steeds betraapt op bekijken van mensen bij het WC/badritueel
Blijft vieze woorden gebruiken tegen volwassenen; ook na verbod of straf
Speelt vaak doktertje; ook na verbod
Jongen: blijft fantaseren over het binnenkort krijgen van een baby
Wil bloot zijn in aanwezigheid van anderen; ook na verbod
Speelt met poep, plast expres naast de WC
Blijft genitaliën betasten in bijzijn van anderen; ook na verbod
Masturbeert op meubilair of voorwerpen
Imiteert seksueel gedrag met poppen/speelgoed of met andere kinderen (met kleren aan)
Gebruikt vieze woorden naar andere kinderen, ook als die hebben aangegeven dat niet te willen
Het praten over seksualiteit bezorgt het kind problemen met anderen
Romantiseert alle relaties
Raakt erg overstuur als hij/zij bekeken wordt bij omkleden; raakt verstart bij omkleden
Wordt steeds betraapt op het vertellen van vieze moppen
Blijvende fascinatie voor naaktfoto's
Wil seksuele spelletjes spelen met veel jongere of oudere kinderen
Tekent genitaliën op de ene figuur en niet op de andere; of in abnormale proporties; of het meest prominent
Is verward over de sekse verschillen; ook na uitleg
Bekijkt (stiekem) blote personen; ook al heeft hij/zij die al vaak gezien
Wil van de andere sekse zijn
Vergelijkt genitaliën met die van veel oudere/jongere personen
Wil steeds genitaliën e.d. van andere kinderen aanraken
Onderneemt pogingen tot orale, anale, vaginale seks
Tongzoenen; gebruikt geseksualiseerde taal tegen anderen
Is bang voor knuffels/kussen van volwassenen; raakt overstuur van openlijk getoonde affectie
Staart naar of betast genitaliën; vraagt volwassenen zijn/haar genitaliën aan te raken
Stopt vaak iets in eigen vagina, anus ook al voelt het onprettig
Stopt voorwerp in vagina, anus van ander kind
Betast genitaliën van dieren

Alarmerend

Vraagt eindeloos door over seksualiteit; te grote seksuele kennis
Weigert mensen met rust te laten bij WC/badritueel
Blijft vieze woorden gebruiken ook al raakt hij/zij daardoor geïsoleerd of buitengesloten van normale activiteiten en contacten
Dwingt kinderen tot doktertje spelen/zich uit te kleden
Toont angst of woede m.b.t. baby's of vrijen/gemeenschap
Weigert kleren aan te trekken; vertoont zich bloot in bijzijn van anderen; ook na herhaaldelijk verbod
Speelt/smeert steeds met eigen poep; plast expres op voorwerpen
Betast zichzelf in bijzijn van anderen of privé op leeftijds-inadequate wijze; masturbeert bij iemand op schoot of tegen iemand aan
Start seksueel gedrag met anderen zonder kleren; dwingt ander kind tot seksuele activiteit
Gebruikt schuttingtaal naar familie van een ander kind
Doet kinderen andere sekse pijn
Praat veel over seks en seksualiteit
Komt in problemen: seksueel gedrag
Is agressief of in tranen bij het vragen om privacy bij het omkleden
Vertelt voortdurend vieze moppen ook al raakt hij/zij geïsoleerd of buitengesloten van normale activiteiten en contacten
Wil masturberen bij naaktfoto's; wil de foto's laten zien
Dwingt anderen tot seksspelletjes; Tekent geslachtsgemeenschap
Speelt sekserollen of agressieve of verdrietige wijze; haat de eigen of andere sekse
Vraagt anderen zich uit te kleden; probeert anderen uit te kleden
Haat eigen sekse; haat eigen genitaliën
Vraagt uitdrukkelijk om de genitaliën, borsten, billen van kinderen of volwassenen te mogen zien
Dwingt een kind zich te laten betasten
Heeft gedwongen (of schijnbare vrijwillige) orale, anale of vaginale seks
Gedraagt zich zonder reserve en op erotische wijze in bijzijn van onbekende volwassenen
Lichamelijk contact met volwassenen geeft extreme irritatie of vijandigheid bij het kind
Betast stiekem of dwingend genitaliën, borsten, billen van volwassenen; manipuleert volwassene dit bij het kind te doen
Stopt iets met dwang of kracht in genitaliën of anus van een ander kind
Veroorzaakt beschadiging aan eigen of andermans genitaliën of anus
Seksueel gedrag met dieren

Zelfvertrouwen, zelfrespect en autonomie als bescherming tegen grensoverschrijdend gedrag

Na het lezen van alles wat een kind kan worden aangedaan is het van belang na te denken wat we kunnen doen in de opvoeding om kinderen weerbaar te maken tegen grensoverschrijdend gedrag van anderen.

Ten eerste: het eigen zelfrespect uitdragen (demonstreren wat we van de kinderen verwachten)

Ten tweede: met respect onze kinderen opvoeden (met respect voor de individuele ontwikkeling).

Ten derde: onze kinderen helpen zelfrespect te ervaren (ontwikkelen van de eigen identiteit).

Alle doelen kunnen in de praktijk van Child Consult verwezenlijkt worden. Voor ouders is er de mogelijkheid om een opvoedondersteuningstraject te volgen; zowel alleen als met beide partners gezamenlijk. Voor kinderen is er de mogelijkheid om alleen of samen met broertje(s)/zusje(s) zelfrespect voor jezelf te ontwikkelen en de ander te respecteren. Alles met maar één doel: Gelukkige kinderen in een gelukkige wereld.